

คุณลักษณะพิเศษของผู้เผยแผ่ธรรมในพระพุทธศาสนา

Special characteristic of Buddhist delegates in Buddhism

พระมหาวิรุธ วิโรจน์¹, พระครูปลัดสุรวุฒิ จันทมโม,ดร²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
Email:wiruth2009@hotmail.com

บทคัดย่อ

การเทศนาธรรมนั้น ถือเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมที่สำคัญและได้ผลดียิ่งมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล นอกจากเนื้อหาของหลักธรรมที่เป็นคำสอนและเทคนิควิธีการนำเสนอที่จะทำให้ผู้ฟังสนใจใคร่รู้แล้ว ตัวผู้สอนเองยังต้องประกอบด้วยคุณลักษณะพิเศษที่จะก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในจริยวัตรของผู้เผยแผ่ธรรม อันมีต้นแบบอันงดงามมาจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้เกิดความรู้สึที่ดี มีความตั้งใจที่จะประพฤติปฏิบัติตามคำสอนเหล่านั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อชีวิตของตน ได้พัฒนาจิตใจและสติปัญญาให้ถึงที่สุดแห่งทุกขในที่สุด ทั้งนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักการและเทคนิควิธีเหล่านี้ เพื่อให้ผู้เผยแผ่ธรรมนำไปใช้ในการสอนธรรม ได้แก่ ธรรมในทิศเบื้องบน (อุปริมทิศ) กัลยาณมิตรธรรม ธรรมเทศกธรรม เทศนาวิธี วุฑฒิธรรม พหุสูตร และจรรยาบรรณของผู้สอนธรรม เป็นต้น โดยหลักการเหล่านี้ นอกจากจะทำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสแล้ว ยังเป็นสิ่งโน้มน้าวจิตใจให้ผู้สดับธรรม สนใจและซาบซึ้งในหลักธรรมคำสอน เพราะเห็นคุณค่าในตัวของผู้เผยแผ่ธรรมนั้นด้วย มีกำลังใจที่จะปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เห็นคุณค่าในความดีงาม และความประเสริฐของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้บรรลุเป้าหมายของการเผยแผ่ธรรม อันเป็นสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา คือการสร้างคนให้เป็นคนดี ดังนั้น ผู้สอนธรรมที่ประกอบด้วยคุณลักษณะพิเศษทั้งหลายที่กล่าวมาแล้วนั้น ย่อมประสบผลสำเร็จในการเผยแผ่ธรรมเพื่ออุดมการณ์ที่จะสืบทอดและธำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ให้ยั่งยืนยาวนานต่อไป

คำสำคัญ: คุณลักษณะพิเศษ, ผู้เผยแผ่ธรรม, พระพุทธศาสนา

Abstract

The preaching is an important and effective way to spread out the Dhamma and propagate Buddhism since the Buddha period. Besides the content of the doctrines and techniques which present to the listeners that make them being eager to know. The preachers themselves must also have a special feature that will generate the faith in the ethics that become from the role model of the Lord Buddha's conduct. In order that the listeners will have good feeling and intend to follow those teachings for their own life by develops mind and intellect to the end of suffering. So, the Buddha gave these principles and techniques for the preacher to use in Dhamma teaching such as Uparimadisa (Dhamma of the upper direction), Kalyanamitta dhamma (Qualities of good friend), Dhammadesaka Dhamma (Qualities of preachers), Desanavidhi (the Buddha style of teaching), Vuddhi Dhamma (Noble growth), Bahhussutanga (Qualities of learned person) and Preacher's ethics. By these principles, in addition to the faith, it's also convinced the listeners to pay attention and appreciate to the doctrine because of the ethics features of the preacher, have an encouragement in dhamma practice and acknowledge in goodness of the Buddhist doctrines. Achieving the goal of dhamma disseminate, the Buddhism essential of making good persons. Therefore, the preachers who have special features mentioned above will success in Dhamma propagation for the ideology of inherited and preserved the Buddhism forever.

Keywords: special characteristic, Buddhist deligate, Buddhism

บทนำ

ในยุคสมัยที่โลกสับสนในเรื่องความดีความไม่ดี และผู้คนต่างสงสัยว่าทำอะไรจึงจะอยู่ในขอบเขตแห่งความดี ความพอดี อะไรเป็นบุญกุศล แคไหนเรียกว่าไม่ดี ไม่เหมาะ เป็นบาป จริยธรรมหรือจรรยาบรรณมีขอบเขตแคไหนเพียงใดในโลกของสังคมที่นำหน้าด้วยวัตถุนิยม หรือในภาษาธรรมก็คือ โลกียะนั้นเต็มไปด้วยกิเลสในลาภ

ยศ สรรเสริญ สุข อำนาจ วาสนา บารมีทั้งที่ชอบธรรม และไม่ชอบธรรม ย่อมทำให้ผู้คนต่างตื่นรนไปตามความอยากของกิเลสในจิตใจตน จนมองไม่เห็นหนทางสว่าง สาธุชนผู้มุ่งแสวงหาธรรมจึงหวังพึ่งธรรมอันแท้จริง มาช่วยแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาตน พัฒนาจิตใจ สติปัญญา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ หรือแผ้วถางเพื่อหาหนทางแห่งการพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ดังนั้น นอกจากเนื้อหาของธรรมที่นำมาเผยแผ่ วิธีการ และเป้าหมายในการสอนอย่างครบถ้วนเพื่อให้การเผยแผ่ธรรมนั้นบรรลุผลได้อย่างสมบูรณ์ และเกิดประโยชน์ต่อผู้ฟังอย่างแท้จริงแล้ว ผู้เผยแผ่ธรรมเองก็เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยที่จะต้องสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้น และเพื่อโน้มน้าวใจของผู้ฟังให้อยากปฏิบัติความดีเหล่านั้นตามไปด้วยจึงจะนับได้ว่า การเผยแผ่ธรรมนั้นสมบูรณ์ด้วยองค์ประกอบอย่างครบถ้วนงดงาม

คุณลักษณะพิเศษของผู้เผยแผ่ธรรม

การเผยแผ่ธรรมหรือการสอนธรรมนั้นได้สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล และได้พัฒนารูปแบบและวิธีการสอนกันไปตามยุคสมัย แต่ที่ยังคงเอกลักษณ์อยู่ก็ไดแก่ การเทศนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การสนทนาและการตอบปัญหาธรรมรวมถึงการปฏิบัติตนให้เป็นที่เคารพศรัทธาของสาธุชนทั้งหลายก็นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งในการเผยแผ่ธรรมด้วยเพราะแม้จะมีเทคนิคในการสั่งสอนมากมายหลายวิธีแต่เทคนิควิธีบรรยายธรรมโดยมีผู้แสดงธรรมที่น่าเคารพเลื่อมใส นั้นนับได้ว่าเป็นวิธีที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นอันดับหนึ่งและได้ผลเป็นอย่างดียิ่งและนอกเหนือจากการแสดงธรรม เพื่อนำหลักธรรมไปสู่มหาชนทั้งหลายให้ยึดมั่นให้สมาธิปฏิบัติแล้วพระพุทธเจ้ายังได้ทรงประทานหลักการและเทคนิควิธีในการเผยแผ่ธรรมให้เป็นหลักปฏิบัติ เพื่อให้ผู้แสดงธรรมนั้นได้นำไปใช้ให้เกิดผลต่อผู้เผยแผ่ธรรมนั้นด้วย ดังนั้น ผู้เผยแผ่ธรรมจึงต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่ติดต่อกันดังนี้

1. ผู้เผยแผ่ธรรม ควรรักษาไว้ซึ่งเจตนาตั้งเดิมของพระพุทธเจ้า เจตนารมณ์ที่พระพุทธเจ้า ได้ทรงวางหลักไว้ นั้น ควรได้ยึดถือพุทธดำรัสที่ตรัสเมื่อทรงส่งพระสาวก 60 รูป ไปประกาศพระพุทธศาสนาในคราวแรกว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราได้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้ท่านทั้งหลายก็เหมือนกันท่านทั้งหลายจงเที่ยวไปในชนบท เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก แต่อย่าไปรวมกัน 2 รูปโดยทางเดียวกันจงแสดงธรรมมีคุณในเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ จงประกาศพรหมจรรย์อัน

บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์หลายที่มีกิเลสบังปัญญาจตุสรีในจักขุน้อยเป็นปกติมีอยู่ เพราะโทษที่ไม่ได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อมจากคุณที่จะฟังได้ฟังถึง ผู้รู้ที่ทั่วถึงธรรมจักรมีอยู่ แม้เราจะไปยังตำบลอรุเวลาเสนาานิคม เพื่อจะแสดงธรรม”

2. ผู้เผยแพร่ธรรมควรดำรงไว้ซึ่งหลักการของการเผยแผ่ในฐานะที่ตนเป็น “ทิศเบื้องบน” ซึ่งจะต้องเป็นผู้สั่งสอน โดยมุ่งถึงประโยชน์ของผู้รับการสอนเป็นสำคัญ คือ

- 1) ห้ามปรามให้พ้นจากความชั่ว
- 2) สอนให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี
- 3) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- 4) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- 5) ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
- 6) บอกทางสวรรค์ให้
- 7) สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

3. ผู้เผยแพร่ธรรมควรทรงไว้ซึ่งองค์ธรรมของความเป็นครูจึงควรประกอบด้วย องค์ธรรมต่างๆ ได้แก่ ความเป็นกัลยาณมิตร หรือผู้ตั้งอยู่ในกัลยาณมิตรธรรม ปรารถนา ที่จะให้ผู้อื่นมีความสุขกายสุขใจ เป็นผู้ตั้งใจที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ฟัง เป็นผู้มึ ศิลปะแห่งการเผยแผ่ธรรมหรือสอนธรรมเป็นผู้ประกอบด้วยลักษณะแห่งการสอนของ พระบรมครูโดยองค์ธรรมเหล่านั้นจะช่วยพัฒนาผู้เผยแพร่ธรรมหรือผู้สอนธรรม พัฒนาผู้ สดับธรรม และพัฒนาขบวนการเผยแผ่ธรรม และส่งเสริมสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่าง ผู้สอนและผู้เรียน รวมทั้งตรวจสอบตนเองด้วยโดยจะได้อธิบายรายละเอียดในแต่ละองค์ ธรรมไปตามลำดับอันได้แก่ ด้วยการแสดงความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการเพื่อ สร้างความสนิทคุ้นเคยให้ผู้สดับธรรมเชื่อใจต่อการแสดงธรรมที่กำลังแสดงออกไป คือ

1) ปิโย น่ารัก คือมีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของผู้ฟังธรรม เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง เป็นสื่อให้ผู้ฟังธรรมอยากเข้าไปปรึกษา ได้ถาม

2) ครุ นำเคารพ คือเป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญ และมีความ ประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่ฟังได้และปลอดภัย

3) ภาวนีโย นำเจริญใจ หรือน่ายกย่อง คือเป็นผู้ทรงคุณคือมีความรู้และภูมิ ปัญญาอย่างแท้จริง ทั้งเป็นผู้อบรมและพัฒนาปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรถือเอาเป็น แบบอย่าง ทำให้ผู้สดับธรรมระลึกถึงและเอ่ยอ้างด้วยความซาบซึ้งภูมิใจ

4) วตตา รู้จักวิธีการแสดงธรรมให้ได้ผล รู้จักชี้แจงเนื้อหาแห่งธรรมให้ผู้
สดับธรรมได้เข้าใจ และรู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร และคอยแนะนำให้คำแนะนำว่า
กล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5) วจนกฺขโม อตทนต่อถ้อยคำ คือ ผู้เผยแผ่ธรรมพร้อมที่จะรับฟัง
คำปรึกษา ไม่เบื่อกับที่จะตอบคำถาม รับฟังคำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ อตทนฟังได้ไม่
ฉุนเฉียว

6) คมภีรณฺจ กถิ กตฺตา แสดงแถลงเรื่องล้าลึกได้ คือผู้เผยแผ่ธรรมสามารถ
อธิบายเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนให้ผู้สดับธรรมเข้าใจและให้ผู้สดับธรรมเรียนรู้เรื่องราวที่
ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7) โน จฏฐาเน นิโยชเย ไม่แนะนำในอฐาน คือผู้เผยแผ่ธรรม จะไม่แนะนำ
ในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

นอกจากนี้ผู้เผยแผ่ธรรมควรตั้งอยู่ในธรรมของผู้แสดงธรรมคือการเป็นผู้ให้
ความรู้ที่เรียกว่า ธรรมเทศกธรรม 5 ประการ คือมีความตั้งใจที่จะให้ความรู้ความเข้าใจ
แก่ผู้ฟังอย่างแจ่มชัดด้วยการสอนที่ประกอบด้วยเนื้อหาแห่งหลักธรรมที่สอนอย่างเป็น
ขั้นตอน มีเหตุผล มีความเมตตาที่จะเอื้อประโยชน์ให้แก่สาธุชนผู้รับฟังธรรมนั้นไม่สนใจ
เรื่องอามิส และที่สำคัญคือไม่เผยแผ่ธรรมโดยไม่กระทบตนหรือกระทบผู้ใด คือ

1) อนุปฺพุทฺธิกัถิ เผยแผ่ธรรมให้มีขั้นตอนถูกลำดับ คือแสดงหลักธรรม หรือ
เนื้อหาตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุสัมพันธ์ต่อเนื่องกันโดยลำดับ

2) ปรียาทสฺสาวิ ชีแจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ คือ ชีแจงให้เข้าใจชัด
ในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความ ยกเอียงไปต่างๆ ตามแนวเหตุผล

3) อนุทฺยตฺติ ปฏิจฺจ เผยแผ่ธรรมด้วยอาศัยเมตตา คือ แสดงธรรมด้วยจิต
เมตตา มุ่งจะให้เกิดผลดีแก่ผู้สดับธรรม

4) น อามิสฺสนฺตโร ไม่เผยแผ่ธรรมด้วยเห็นแก่อามิส คือ แสดงธรรมมิใช่
เพราะมุ่งหวังว่าจะได้ลาภหรือผลประโยชน์ตอบแทน

5) อตฺตานญฺจ ปฺรณฺจ อนุปฺพหฺจ แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ
แสดงธรรมตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น

นอกจากนี้การเผยแผ่ธรรมนั้นผู้สอนธรรมควรมีความชำนาญในการสอน
และมีลีลาของความเป็นครูผู้มีศิลปะแห่งการสอนธรรมเพื่อช่วยโน้มน้าวใจผู้ฟังให้อยาก
ปฏิบัติตามต่อไปและเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เผยแผ่ธรรมควรมีอยู่ คือเทศนาวิธี 4 ประการ
ได้แก่

1) สันทีสนาชี้ให้ชี้จะสอนอะไรก็ชี้แจงแสดงเหตุผลแยกแยะอธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งตั้งงมมือไปเห็นกับตา

2) สมาทปนาชวนให้ปฏิบัติคือสิ่งใดควรทำก็บรรยายให้เห็นความสำคัญและซาบซึ้งในคุณค่าเห็นสมจริงจนผู้ฟังยอมรับอยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ

3) สมุตเตชนาเร้าให้กล้าคือปลุกใจให้ศีกคักเกิดความกระตือรือร้นมีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยหรือยากลำบาก

4) สัมปหังสนาปลุกให้ราเริงคือทำบรรยายภาศให้สนุกสดชื่นแจ่มใสเบิกบานใจให้ผู้ฟังแจ่มชื่น มีความหวังมองเห็นผลดีและทางสำเร็จการยัดถือลักษณะการสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระบรมครูด้วยการตรวจสอบตนเองและเพื่อเป็นการประเมินผลในการสอนธรรมของตนว่าประสบผลเช่นใดเท่ากับเป็นการพิจารณาตนให้เหมาะสมต่อการเป็นครูผู้สอนธรรมอย่างแท้จริง กล่าวคือสอนด้วยความรู้จริง เห็นจริง ทำได้จริง จึงสอนเขาสอนอย่างมีเหตุผล ให้ผู้ฟังพิจารณาเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งด้วยปัญญาของตนเองและสอนให้ได้ผลจริง สำเร็จตามความมุ่งหมายของเรื่องที่สอนนั้นๆ เช่นให้เข้าใจได้จริงเห็นและเข้าใจในความจริงที่สอนทำได้จริงนำไปปฏิบัติได้จริงเป็นต้น

4. ผู้เผยแผ่ธรรมควรคงไว้ซึ่งองค์แห่งธรรมกถิกคือนักเทศน์5อย่างการเป็นผู้เผยแผ่ธรรมไม่ว่าจะเป็นการสอนธรรมในลักษณะใดก็ตามถือว่าท่านเป็นพระธรรมกถิกที่ได้นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแสดงให้สาธุชนได้ทราบจึงควรมีปรัชญาประจำใจเพื่อการสอนธรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ด้วยการคงไว้ซึ่งหลักการแสดงธรรมของพระธรรมกถิกดังนี้

1) แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ

2) อ่างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ

3) ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง

4) ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ

5) ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่นคือไม่อวดตน หรือกล่าววาจากระทบเสียตสีผู้อื่น

5. ผู้เผยแผ่ธรรมควรพัฒนาความรู้ของตนให้มากด้วยองค์คุณของพหูสูต และตามหลักกฐติธรรมเพื่อใช้เป็นหลักการสร้างความเจริญงอกงามแห่งปัญญาของตนในการแสวงหาความรู้สร้างความเข้าใจในหลักธรรมเพื่อที่จะสอนได้อย่างถูกต้องรวมทั้งปรับปรุงตนให้น่าศรัทธาเลื่อมใสรวมถึงการนำหลักธรรมไปใช้อย่างเหมาะสม เหมาะแก่การสอนและการเผยแผ่ธรรมด้วยการพัฒนาปัญญาของตนในการแสวงหาความรู้ด้วยองค์คุณของพหูสูต5ประการคือ

1) พหุสสุตาฟังมาก คือเล่าเรียนสดับฟังรู้เห็นอ่านให้มากสั่งสมความรู้ในด้านนั้นไว้ให้มากมายกว้างขวาง

2) ธตาจำได้คือจับหลักหรือสาระได้ทรงจำเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระไว้ได้แม่นยำ

3) วจสาปริจิตาคล่องปากคือท่องบ่นหรือใช้พูดอยู่เสมอจนแคล้วคล่องจัดเจนใครสอบถามก็พูดชี้แจงแถลงได้

4) มนसानุเพกขิตาเจนาใจคือใส่ใจนึกคิดจนเจนาใจนึกถึงครั้งใดก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัดเจนมองเห็นโล่งตลอดไปทั้งเรื่อง

5) ทิฏฐิยาสุปฏิวิทธาขบได้ด้วยทฤษฎีคือเข้าใจความหมายและเหตุผลแจ่มแจ้งลึกซึ้งรู้ที่ไปที่มาเหตุผลและความสัมพันธ์ของเนื้อความและรายละเอียดต่างๆ ทั้งภายในเรื่องนั่นเองและที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นในสายวิชาหรือทฤษฎีนั้นปรุงร่งตลอดสาย นอกจากนี้การสร้างความรู้แห่งปัญญาของตนในการแสวงหาความรู้ของผู้เผยแพร่ธรรมย่อมเป็นการพัฒนาองค์ความรู้และปัญญาให้เพิ่มพูนขึ้นในตัวผู้สอนธรรม ด้วยการยึดหลักคุณธรรม 4 คือ

1) สัปปริสังเสวะ เสวนาผู้รู้คือรู้จักเลือกหาแหล่งวิชาคบหาท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณความดีมีภูมิธรรมภูมิปัญญาน่านับถือ

2) สัทธัมมัสสวนะ ฟังดูคำสอน คือเอาใจใส่สดับรับฟังคำบรรยายคำแนะนำสั่งสอน แสวงหาความรู้ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรงและจากหนังสือหรือสื่อมวลชนตั้งใจเล่าเรียน ค้นคว้าหมั่นปรึกษาสอบถามให้เข้าถึงความรู้ที่แท้จริง

3) โยนิโสมนสิการคิดให้แยกแยะคือ รู้เห็นได้อ่านได้ฟังสิ่งใดก็รู้จักคิดพิจารณาด้วยตนเอง โดยแยกแยะให้เห็นสภาวะและสืบสาวให้เห็นเหตุผลว่านั่นคืออะไรเกิดขึ้นได้อย่างไรทำไมจึงเป็นอย่างนั้นจะเกิดผลอะไรต่อไปมีข้อดีข้อเสียคุณโทษอย่างไร เป็นต้น

4) อัมมานุธรรมปฏิบัติปฏิบัติให้ถูกหลักนำสิ่งที่ได้เล่าเรียนรับฟังและไตร่ตรองเห็นชัดแล้ว ไปใช้หรือปฏิบัติหรือลงมือทำให้ถูกต้องตามหลัก ตามความมุ่งหมายให้หลักย่อยสอดคล้องกับหลักใหญ่ และข้อปฏิบัติธรรมอย่างรู้เป้าหมายเช่นสันโดษเพื่อเกื้อหนุนงานไม่ใช่สันโดษกลายเป็นเกียจคร้าน เป็นต้น

6. ผู้เผยแพร่ธรรม ควรคงไว้ซึ่งจรรยาบรรณแห่งความเป็น “ครูผู้สอนธรรม”
อันจะก่อให้เกิดผลดีต่อภาพรวมของการเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยปราศจากการชี้อันผิดจากครูผู้สอนและนำไปสู่การปฏิบัติอันจะเป็น

ผลประโยชน์ที่ประเสริฐของผู้ได้รับต่อไปเป็นการสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ดังนี้คือ

1) ครูสอนธรรมควรรักษาไว้ซึ่งหลักการเผยแผ่ธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนา คือ การสอนธรรมควรเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ตั้งจิตเป็นเมตตาและตั้งจิตเพื่ออนุเคราะห์ผู้เรียนด้วยเมตตาโดยปราศจากอามิสตอบแทน

2) ครูสอนธรรมควรรักษาไว้ซึ่งจริยวัตรอันงดงามตามรูปแบบแห่งธรรมวินัย ไม่ลู่อ้างแกกิสเล็ก ๆ น้อย ๆ สำรวมกิริยามารยาทของตนอย่างดีที่สุดอันจะเป็นการสร้างศรัทธาให้แก่ผู้รับคำสอน ผู้สนับสนุนและผู้เห็นทั้งเป็นการเหมาะสมแก่ฐานะของตน

3) ครูสอนธรรมควรศึกษาหลักคำสอนพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องในสิ่งที่ตนศึกษา หากไม่เข้าใจควรสอบถามท่านผู้รู้ก่อนจะสอน พึงระมัดระวังที่จะแสดงเหตุผลหลักธรรมที่ตนยังไม่เข้าใจด้วยทัศนะของตนเอง

4) ครูสอนธรรมควรแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา แสวงหาศิลปะแห่งการสอนที่เหมาะสมและไม่เสียต่อสมณสาธูปมีหลักการสอนที่สามารถสร้างความเข้าใจและสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับคำสอนได้ การสอนแต่ละครั้งจะต้องมีการวางแผนการสอนอย่างเป็นระบบ

5) ครูสอนธรรมควรภาคภูมิใจในการปฏิบัติงานของตนว่าเป็นงานอันยิ่งใหญ่และประเสริฐยิ่งยากที่บุคคลทั่วไปจะกระทำได้ เพราะจะต้องทำด้วยความศรัทธา ความเสียสละ ความอดทนต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์โดยทันต่อเหตุการณ์แต่ไม่เสียความเป็นสมณะ

6) ครูสอนธรรม ควรจะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การจะสอนสิ่งใดก็ตาม หากผู้รับคำสอนได้เห็นข้อปฏิบัติของผู้สอนสิ่งใดก็ตาม หากผู้รับคำสอนได้เห็นข้อปฏิบัติของผู้สอนที่ได้กระทำแบบอย่างด้วย การสอนนั้นจักได้รับความเชื่อถือ ทั้งเป็นหน้าที่ตามฐานะที่ตนต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วย

7) ครูสอนธรรมควรเน้นความรู้ด้านพุทธิปัญญาควบคู่ไปกับการนำไปใช้เสมอ เพราะการปฏิบัติตามย่อมส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้รับประโยชน์สุขสมดังเจตนาของการสอนธรรม หากจะมีศาสตร์หรือศิลป์ใดๆ ก็ตามอันเกี่ยวเนื่องกับการแสวงหาความรู้ การสอนและทำหน้าที่อื่นๆ อันเกี่ยวเนื่องกับการสอนครูสอนธรรมพึงศึกษาศาสตร์และศิลป์นั้นๆ ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้เพื่อจักเป็นประโยชน์ต่อการทำหน้าที่

7. ครูสอนธรรมที่รับผิดชอบการสอนธรรมศึกษา หรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องในสถานศึกษา หรือองค์กรอื่นๆ ควรสร้างสัมพันธภาพอันดีกับผู้บริหารสถานศึกษาครู

บุคลากรของโรงเรียนและนักเรียน การติดต่อสื่อสารจะพึงกระทำโดยเคารพกันและกัน ควรระมัดระวังเรื่องความสัมพันธ์เกินขอบเขตของการสอนและระมัดระวังที่จะแสดงออกต่อนักเรียนหญิงอย่างเหมาะสมไม่สร้างสัมพันธ์ฉันทันความรักแบบชาวบ้านให้เกิดขึ้น

8.) ครูสอนธรรม ไม่ควรทำงานเพราะเห็นแก่อามิสสินจ้างหรือเห็นแก่ประโยชน์อื่นๆ มากไปกว่าประโยชน์ทางจิตใจที่ผู้เรียนจะได้รับ ความมองประโยชน์จากการได้รับคำสั่งสอนตามหลักของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญอย่าพึงอาศัยการสอนเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ นอกจากนี้

9. ครูสอนธรรมไม่ควรปล่อยใจของตนให้ตกไปสู่อำนาจแห่งอคติดำเนินการสอนธรรมและจัดการเรียนการสอนตามระบบให้เป็นไปด้วยความยุติธรรมเพื่อรักษาไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความสำคัญของการศึกษาของคณะสงฆ์และการศึกษาความรู้ทางพระพุทธศาสนาควรมี “จรรยาบรรณของครูสอนธรรม” จึงนับเป็นสิ่งที่จำเป็นอีกประการหนึ่งที่ผู้ทำหน้าที่ในการสอนพระปริยัติธรรมไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนักธรรมหรือธรรมศึกษา ล้วนต้องอาศัยหลักการในการทำงานและควบคุมตนเองอันจะนำมาซึ่งความสำเร็จแห่งการสอนหากครูสอนธรรมปฏิบัติได้ดังกล่าวโดยไม่มีวัตถุประสงค์อื่นแอบแฝงอยู่ย่อมนับได้ว่าเป็น “ครูสอนธรรม” อย่างแท้จริง

สรุป

โดยสรุปจึงกล่าวได้ว่าคุณลักษณะพิเศษของผู้เผยแผ่ธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดศรัทธาเป็นเบื้องต้นแก่สาธุชน สามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้สวดธรรมให้สนใจและซาบซึ้งในหลักธรรมคำสอนของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีกำลังใจที่จะปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเห็นคุณค่าในความดีงาม และความประเสริฐของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจนบรรลุเป้าหมายของการเผยแผ่ธรรมอันเป็นสาระสำคัญของพระพุทธศาสนาคือการสร้างคนให้เป็นคนดี การเผยแผ่ธรรมด้วยใจที่ประกอบด้วยองค์ธรรมทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออุดมการณ์ที่จะสืบทอดและรักษาพระพุทธศาสนาไว้ให้ยั่งยืนยาวนาน สมดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักไว้ให้ในเบื้องต้นของการประกาศพระศาสนาว่า

“จรถ ภิกขเวจวาริกิ พุชชนิตายพุชชนสุขาย โลกานุกมปาย....”ความหมายก็คือเพื่อประโยชน์แก่อกุศล และความสุขแก่คนทั้งหลายและเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลกนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- การศาสนา, กรม. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 4,9,10,11,16,21,22,23.**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต). (2541). **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. หน้า 637.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2552). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 17.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ. หน้า 172.